

OIC/SMIIC 51:2022

**ข้อกำหนด
การจัดการสุขอนามัยและสุขาภิบาล**

คู่มือผู้ประกอบการ : ระบบการจัดการสุขอนามัยและสุขาภิบาล (OIC/SMIIC 51:2022) สำหรับผู้ประกอบการ

มาตรฐาน OIC/SMIIC 51:2022 เป็นข้อกำหนดสำหรับระบบการจัดการสุขอนามัยและสุขาภิบาล จัดทำโดยสถาบันมาตรฐานและมาตรวิทยาสำหรับประเทศอิสลาม (SMIIC) มาตรฐานนี้มีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมการนำระบบสุขอนามัยและสุขาภิบาลไปปฏิบัติเพื่อความปลอดภัยของมนุษย์และสิ่งแวดล้อม โดยมุ่งเน้นการจัดทำกรอบการบริหารจัดการเพื่อปกป้องสุขภาพของชุมชน การนำมาตรฐานนี้ไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพจะช่วยให้องค์กรสามารถจัดหาผลิตภัณฑ์และบริการที่ตรงตามความต้องการของลูกค้าและข้อกำหนดทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องได้อย่างสม่ำเสมอ และยังช่วยเพิ่มความพึงพอใจของลูกค้าด้วย

มาตรฐานนี้ใช้ แนวทางกระบวนการ (Process Approach) ซึ่งรวมเอาวงจร Plan-Do-Check-Act (PDCA) และ การคิดบนพื้นฐานความเสี่ยง (Risk-based thinking) มาใช้ แนวทางนี้ช่วยให้องค์กรสามารถวางแผนกระบวนการและปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำศัพท์และคำจำกัดความที่สำคัญสำหรับผู้ประกอบการ

- **ระบบการจัดการ (Management System) :** ชุดขององค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์หรือมีปฏิสัมพันธ์กันภายในองค์กร เพื่อกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ และกระบวนการในการบรรลุวัตถุประสงค์เหล่านั้น
- **สุขอนามัย (Hygiene) :** การปฏิบัติและข้อกำหนดในการป้องกันการปนเปื้อนข้ามและการแพร่กระจายของโรคเพื่อปกป้องสุขภาพ
- **สุขาภิบาล (Sanitation) :** การรักษาและคงไว้ซึ่งข้อกำหนดด้านสุขอนามัยโดยการรวบรวมและกำจัดขยะมูลฝอยและน้ำเสียที่เกิดจากมนุษย์อย่างปลอดภัย
- **การทำความสะอาด (Cleaning) :** การกำจัดสิ่งปนเปื้อนในระดับที่จำเป็นสำหรับการแปรรูปต่อไปหรือสำหรับการใช้งานตามวัตถุประสงค์
- **วัตถุประสงค์ (Objective) :** ผลลัพธ์ที่ต้องการบรรลุ
- **ความเสี่ยง (Risk) :** ผลกระทบจากความไม่แน่นอน ซึ่งอาจเป็นได้ทั้งเชิงบวกหรือเชิงลบ
- **ข้อมูลที่ทำเป็นเอกสาร (Documented Information) :** ข้อมูลที่องค์กรต้องควบคุมและบำรุงรักษา รวมถึงสื่อที่เก็บข้อมูลนั้น
- **กระบวนการ (Process) :** ชุดของกิจกรรมที่มีความสัมพันธ์หรือมีปฏิสัมพันธ์กันซึ่งใช้อินพุตเพื่อส่งมอบผลลัพธ์ที่ตั้งใจไว้
- **การไม่เป็นไปตามข้อกำหนด (Nonconformity) :** การไม่บรรลุข้อกำหนด
- **การดำเนินการแก้ไข (Corrective Action) :** การดำเนินการเพื่อขจัดสาเหตุของการไม่เป็นไปตามข้อกำหนด และเพื่อป้องกันการเกิดซ้ำ
- **การปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง (Continual Improvement) :** กิจกรรมที่เกิดขึ้นซ้ำๆ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ

สาระสำคัญของข้อกำหนดสำหรับผู้ประกอบการ:

1. บริบทขององค์กร (Context of the Organization)

- **ทำความเข้าใจองค์กรและบริบท :** ผู้ประกอบการต้องกำหนดประเด็นภายในและภายนอกที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์และทิศทางเชิงกลยุทธ์ขององค์กร ซึ่งส่งผลต่อความสามารถในการบรรลุผลลัพธ์ที่ตั้งใจไว้ของระบบการจัดการสุขอนามัยและสุขาภิบาล
- **ทำความเข้าใจความต้องการและความคาดหวังของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย :** ระบุผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้อง (เช่น ลูกค้า, ผู้ให้บริการ, ผู้กำกับดูแล) และข้อกำหนดที่เกี่ยวข้องกับระบบฯ
- **กำหนดขอบเขตของระบบฯ :** พิจารณาประเด็นภายในและภายนอก, ข้อกำหนดของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย, ผลิตภัณฑ์และบริการ, ขีดความสามารถในการควบคุม, และขอบเขตทางกายภาพขององค์กร

2. ภาวะผู้นำ (Leadership)

- **แสดงบทบาทผู้นำและความมุ่งมั่น :** ผู้บริหารระดับสูงต้องรับผิดชอบต่อประสิทธิภาพของระบบฯ ตรวจสอบให้แน่ใจว่านโยบายและวัตถุประสงค์ด้านสุขอนามัยและสุขาภิบาลสอดคล้องกับทิศทางเชิงกลยุทธ์ และส่งเสริมการใช้แนวทางกระบวนการและการคิดบนพื้นฐานความเสี่ยง
- **นโยบาย :** จัดทำ, นำไปปฏิบัติ, และรักษานโยบายสุขอนามัยและสุขาภิบาลที่เหมาะสมกับวัตถุประสงค์และบริบทขององค์กร นโยบายนี้ต้องมีการสื่อสาร, ทำความเข้าใจ, และนำไปประยุกต์ใช้ภายในองค์กร และต้องพร้อมสำหรับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้อง
- **บทบาท, ความรับผิดชอบ และอำนาจหน้าที่ขององค์กร :** ผู้บริหารระดับสูงต้องมั่นใจว่าความรับผิดชอบและอำนาจหน้าที่สำหรับบทบาทที่เกี่ยวข้องได้รับการกำหนด, สื่อสาร, และเข้าใจภายในองค์กร

3. การวางแผน (Planning)

- **การดำเนินการเพื่อจัดการความเสี่ยงและโอกาส :** ผู้ประกอบการต้องพิจารณาความเสี่ยงและโอกาสที่ต้องจัดการเพื่อให้มั่นใจว่าระบบฯ บรรลุผลลัพธ์ที่ตั้งใจไว้และต้องวางแผนการดำเนินการเพื่อจัดการความเสี่ยงและโอกาสเหล่านี้ รวมถึงการบูรณาการและการนำไปใช้ในกระบวนการของระบบฯ
- **วัตถุประสงค์ด้านคุณภาพและการวางแผนเพื่อให้บรรลุ :** กำหนดวัตถุประสงค์ด้านสุขอนามัยและสุขาภิบาลในระดับและกระบวนการที่เกี่ยวข้อง ซึ่งต้องสอดคล้องกับนโยบาย, วัตถุประสงค์, คำมั่นถึงข้อกำหนดที่เกี่ยวข้อง, และมีความเกี่ยวข้องกับการปรับปรุงความพึงพอใจของลูกค้า

4. การสนับสนุน (Support)

- **ทรัพยากร :** กำหนดและจัดหาทรัพยากรที่จำเป็นสำหรับระบบฯ รวมถึงบุคลากร, โครงสร้างพื้นฐาน (อาคาร, อุปกรณ์, ซอฟต์แวร์, การขนส่ง, เทคโนโลยีสารสนเทศ), และสภาพแวดล้อมสำหรับการดำเนินงานของกระบวนการ (ปัจจัยทางสังคม, จิตใจ, กายภาพ, สิ่งแวดล้อม)
- **ความสามารถ :** ตรวจสอบให้แน่ใจว่าบุคลากรที่ทำงานภายใต้การควบคุมมีความสามารถที่จำเป็น โดยอาศัยการศึกษา, การฝึกอบรม, หรือประสบการณ์ที่เหมาะสม

- **ความตระหนัก** : ตรวจสอบให้แน่ใจว่าบุคลากรตระหนักถึงนโยบาย, วัตถุประสงค์, การมีส่วนร่วมต่อประสิทธิภาพของระบบฯ, และผลกระทบของการไม่ปฏิบัติตามข้อกำหนด
- **การสื่อสาร** : กำหนดการสื่อสารภายในและภายนอกที่เกี่ยวข้องกับระบบฯ รวมถึงสิ่งที่ต้องสื่อสาร, เมื่อใด, กับใคร, อย่างไร, และใครเป็นผู้สื่อสาร
- **ข้อมูลที่จัดทำเป็นเอกสาร** : ระบบฯ ต้องมีข้อมูลที่จัดทำเป็นเอกสารตามที่มาตรฐานกำหนดและตามที่ต้องการเห็นว่าจำเป็นต่อประสิทธิภาพของระบบฯ ต้องมีการควบคุม (การระบุ, รูปแบบ, การตรวจสอบ/อนุมัติ) และการจัดเก็บ (การแจกจ่าย, การเข้าถึง, การเก็บรักษา, การควบคุมการเปลี่ยนแปลง)

5. การปฏิบัติงาน (Operation) นี่คือหัวใจสำคัญสำหรับการดำเนินงานของผู้ประกอบการ

- **การวางแผนและควบคุมการปฏิบัติงาน** : วางแผน, นำไปปฏิบัติ, และควบคุมกระบวนการที่จำเป็นเพื่อให้เป็นไปตามข้อกำหนดของระบบฯ รวมถึงการกำหนดข้อกำหนดสำหรับผลิตภัณฑ์และบริการ, เกณฑ์สำหรับกระบวนการและการยอมรับข้อกำหนดด้านสุขอนามัย, ทรัพยากรที่จำเป็น, การควบคุมกระบวนการ, และการจัดเก็บข้อมูลที่จัดทำเป็นเอกสาร
- **วงจรสุขอนามัยและสุขาภิบาล (Hygiene and Sanitation Cycle)**
 - **การวิเคราะห์ความต้องการของสภาพแวดล้อม (Environment need analysis)** : กำหนดและจำแนกสภาพแวดล้อมที่ต้องการสุขอนามัยและ/หรือสุขาภิบาล หลังการวิเคราะห์และประเมินผลเพื่อสุขอนามัยและสุขาภิบาลที่มีประสิทธิภาพ (เช่น ห้อง, พื้น, พื้นผิว, อากาศ, น้ำ, ผลิตภัณฑ์)
 - **การเลือกวิธี/ปัจจัยที่เหมาะสม (Choice of appropriate method/factor)** : เลือกวิธีการและ/หรือปัจจัยสุขอนามัยและสุขาภิบาลที่เหมาะสมสำหรับสภาพแวดล้อมที่ได้กำหนดความต้องการไว้ (เช่น สารเคมีพิเศษ, ผลิตภัณฑ์ชีวชาติ, สารฆ่าเชื้อ, ระบบกรอง, รังสีฆ่าเชื้อ)
 - **การวิเคราะห์ผลกระทบ (Impact analysis)** : กำหนดว่าสุขอนามัยและสุขาภิบาลตามเป้าหมายได้รับการจัดหาด้วยวิธี/ปัจจัยที่เลือกหรือไม่
 - **การนำไปปฏิบัติ (Implementation)** : การนำวิธีการและ/หรือปัจจัยที่เหมาะสมไปใช้ในสภาพแวดล้อม เช่น ความหนาแน่น, ปริมาณ, ระยะเวลา, อุณหภูมิ, ความชื้น ฯลฯ ที่กำหนดโดยผลการวิเคราะห์ผลกระทบ
 - **การติดตามและควบคุม (Trace and control)** : กิจกรรมเพื่อให้มีการติดตามและควบคุมว่าประสิทธิภาพตามเป้าหมายบรรลุผลหรือไม่และยังคงรักษาประสิทธิภาพไว้ได้หรือไม่หลังการนำไปปฏิบัติ ควรแสดงให้เห็นเป็นระยะๆ ว่ากิจกรรมสุขอนามัยและสุขาภิบาลอยู่ในระดับที่ต้องการ
- **ข้อกำหนดสำหรับผลิตภัณฑ์และบริการที่จัดหาจากภายนอก** : องค์กรต้องมั่นใจว่ากระบวนการ, ผลิตภัณฑ์, และบริการที่จัดหาจากภายนอกซึ่งส่งผลกระทบต่อระบบฯ เป็นไปตามข้อกำหนด

- โปรแกรมสุขอนามัยและสุขาภิบาล (Hygiene and Sanitation Programs)
 - ผู้ประกอบการต้องจัดทำ, นำไปปฏิบัติ, และรักษาโปรแกรมสุขอนามัยและสุขาภิบาลเพื่อช่วยควบคุม
 - โปรแกรมต้องเหมาะสมกับความต้องการขององค์กร, ประเภทและขนาดของธุรกิจ และได้รับการอนุมัติจากหน่วยงาน
 - ควรมีการพิจารณาข้อมูลที่เกี่ยวข้องในการเลือก/พัฒนาโปรแกรม (เช่น ข้อกำหนดกฎหมาย, ความต้องการลูกค้า, แนวทางปฏิบัติที่ยอมรับ)
 - โปรแกรมเหล่านี้จะครอบคลุมการทำความสะอาด/สุขาภิบาลพื้นที่, เครื่องมือ, อุปกรณ์ทั้งหมด, รวมถึงการทำความสะอาดอุปกรณ์ทำความสะอาดด้วย
 - การตรวจสอบความถูกต้องและการทวนสอบ (Validation and Verification) ของโปรแกรมต้องได้รับการวางแผนและแก้ไขเมื่อจำเป็น และต้องเก็บรักษาทันที
 - กิจกรรมในโปรแกรมต้องระบุเป็น ลายลักษณ์อักษร
- การทำความสะอาดและสุขาภิบาล (Cleaning and Sanitation)
 - โปรแกรมการทำความสะอาดและสุขาภิบาลต้องได้รับการพัฒนาเพื่อให้มั่นใจว่าอุปกรณ์และสภาพแวดล้อมในการทำความสะอาดและสุขาภิบาลถูกจัดเก็บในสภาพที่ถูกสุขอนามัย และต้องมีการติดตามเพื่อตรวจสอบคล่องและประสิทธิภาพอย่างต่อเนื่อง
 - หมายเหตุ: กระบวนการทำความสะอาดตามกฎอิสลาม (Islamic Rules) จะต้องใช้ในกรณีที่สิ่งอำนวยความสะดวก, อุปกรณ์ และบุคลากรมีการปนเปื้อนด้วยนะญิส (najis)
 - วัสดุและเครื่องมือ : วัสดุและเครื่องมือทำความสะอาด/สุขาภิบาล รวมถึงสารเคมี ต้องถูกกำหนดและใช้ตามคู่มือของผู้ผลิต เครื่องมือ/อุปกรณ์ควรมีการออกแบบที่ถูกสุขอนามัย
 - หมายเหตุ : กิจกรรมทำความสะอาด, สุขาภิบาล และสุขอนามัยทั้งหมดจะต้องสอดคล้องกับกฎอิสลาม
- การระบุและการสอบย้อนกลับได้ : ระบุสถานะของผลลัพธ์เมื่อจำเป็นเพื่อให้มั่นใจถึงความสอดคล้องของสุขอนามัยและสุขาภิบาล
- การเก็บรักษา : เก็บรักษาผลผลิตระหว่างการผลิตและการให้บริการที่ใช้สำหรับสุขอนามัยและสุขาภิบาลเท่าที่จำเป็นเพื่อให้เป็นไปตามข้อกำหนด วัสดุและเครื่องมือทำความสะอาด/สุขาภิบาล รวมถึงสารเคมีต้องจัดเก็บตามที่ผู้ผลิตกำหนด
- การเตรียมพร้อมและการตอบสนองต่อสถานการณ์ฉุกเฉิน : พัฒนา, นำไปปฏิบัติ, และรักษากระบวนการที่จำเป็นเกี่ยวกับการเตรียมพร้อมและการตอบสนองต่อสถานการณ์ฉุกเฉินที่เป็นไปได้

6. การประเมินผลการดำเนินงาน (Performance Evaluation)

- การเฝ้าระวัง, การวัด, การวิเคราะห์ และการประเมิน : กำหนดสิ่งที่ต้องเฝ้าระวังและวัดผล, วิธีการ, และเวลาในการดำเนินการ และต้องประเมินผลการดำเนินงานและประสิทธิผลของระบบฯ
- ความพึงพอใจของลูกค้า : เฝ้าระวังการรับรู้ของลูกค้าเกี่ยวกับระดับที่ความต้องการและความคาดหวังของพวกเขาที่เกี่ยวข้องกับสุขอนามัยและสุขาภิบาลได้รับการตอบสนอง
- การตรวจสอบภายใน (Internal Audit) : ดำเนินการตรวจสอบภายในตามช่วงเวลาที่วางแผนไว้เพื่อให้ข้อมูลว่าระบบฯ เป็นไปตามข้อกำหนดขององค์กรเองและข้อกำหนดของมาตรฐานนี้หรือไม่ และมีการนำไปปฏิบัติและบำรุงรักษาอย่างมีประสิทธิภาพหรือไม่
- การทบทวนของฝ่ายบริหาร (Management Review) : ผู้บริหารระดับสูงต้องทบทวนระบบฯ ตามช่วงเวลาที่วางแผนไว้เพื่อให้มั่นใจถึงความเหมาะสม, ความเพียงพอ, ประสิทธิภาพอย่างต่อเนื่อง และการสอดคล้องกับทิศทางเชิงกลยุทธ์ขององค์กร

7. การปรับปรุง (Improvement)

- การปรับปรุงโดยรวม : องค์กรต้องกำหนดและเลือกโอกาสในการปรับปรุงและดำเนินการที่จำเป็นเพื่อตอบสนองความต้องการของลูกค้าและเพิ่มความพึงพอใจของลูกค้า
- การไม่เป็นไปตามข้อกำหนดและการดำเนินการแก้ไข : เมื่อเกิดการไม่เป็นไปตามข้อกำหนด องค์กรต้องดำเนินการเพื่อควบคุมและแก้ไข ประเมินความจำเป็นในการดำเนินการเพื่อขจัดสาเหตุ และนำการดำเนินการที่จำเป็นไปปฏิบัติ
- การปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง : องค์กรต้องปรับปรุงความเหมาะสม, ความเพียงพอ, และประสิทธิภาพของระบบการจัดการสุขอนามัยและสุขาภิบาลอย่างต่อเนื่อง